

TỔNG TUYỂN CỬ NĂM 1946 - DẤU MỐC SỰ HÌNH THÀNH, PHÁT TRIỂN CỦA THỂ CHẾ DÂN CHỦ VIỆT NAM

NGUYỄN THỊ THU HÀ*

Ngày 06/01/1946 đã đánh dấu một sự kiện quan trọng trong lịch sử nước ta - khi lần đầu tiên người dân Việt Nam thông qua lá phiếu của mình được quyền trực tiếp lựa chọn, bầu những người có tài, có đức vào Quốc hội để gánh vác công việc nước nhà. Qua 75 năm phát triển, 14 khóa Quốc hội được xây dựng bởi các lá phiếu của người dân đã khẳng định mục tiêu xây dựng Nhà nước của dân, do dân và vì dân mà toàn Đảng, toàn dân ta đang nỗ lực thực hiện. Năm 2021 là năm tổ chức bầu cử đại biểu Quốc hội khóa XV, đánh dấu một mốc mới của Quốc hội Việt Nam với sự khẳng định không ngừng lớn mạnh, với nhiều thành tựu quan trọng trong lập hiến, lập pháp và quyết định những vấn đề quan trọng của đất nước.

Từ khóa: Tổng tuyển cử năm 1946; thể chế dân chủ; Nhà nước của dân, do dân và vì dân.

On January 6, 1946 Vietnamese people, for the first time, used their votes to exercise the right to directly choose and elect talented and virtuous people to the National Assembly to take on responsibilities given by the nation, which marked an important event in the history of the country. In 75 years of development with fourteen terms elected by the people, the National Assembly has affirmed the goal of building a State of the people, by the people, and for the people that the Communist Party of Vietnam and the entire people are making efforts to realize. The election to the Fourteenth National Assembly is to be organized in 2021, which marks a new milestone in the history of the National Assembly, affirms the achievements in the constitution, law making, and making key decisions of the country.

Keywords: 1946 general election; democratic institutions; a state of the people, by the people and for the people.

NGÀY NHẬN: 20/12/2020

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 05/01/2021

NGÀY DUYỆT: 18/01/2021

1. Tổng tuyển cử năm 1946 - đánh dấu bước trưởng thành của Nhà nước cách mạng Việt Nam

Sau thành công vĩ đại của Cách mạng Tháng Tám năm 1945, mặc dù trong điều kiện muôn vàn khó khăn, thù trong giặc ngoài, nhưng vì quyền lợi tối cao của dân tộc,

quyết tâm bảo vệ nền độc lập, tự do vừa giành được, củng cố chính quyền cách mạng non trẻ, tiếp tục đoàn kết mọi lực lượng yêu nước, với sự lãnh đạo sáng suốt, tài tình của Đảng và Chủ tịch Hồ Chí Minh, ngày 03/9/1945, chỉ một ngày sau khi Nhà nước

* PGS.TS. Học viện Hành chính Quốc gia

cách mạng ra đời, Chính phủ lâm thời đã tổ chức phiên họp đầu tiên. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đề ra sáu nhiệm vụ cấp bách, trong đó Người đề nghị Chính phủ: “Tổ chức càng sớm càng hay cuộc Tổng tuyển cử với chế độ phổ thông đầu phiếu. Tất cả công dân trai gái mười tám tuổi đều có quyền ứng cử và bầu cử, không phân biệt giàu, nghèo, tôn giáo, dòng giống...”¹.

Ngày 08/9/1945, Chủ tịch Chính phủ lâm thời nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ban hành Sắc lệnh số 14-SL quy định mở cuộc Tổng tuyển cử để bầu Quốc hội và ghi rõ: chiếu theo Nghị quyết của Quốc dân Đại hội ngày 16, 17/8/1945 tại khu giải phóng, ấn định rằng nước Việt Nam sẽ theo chính thể dân chủ cộng hòa và Chính phủ nhân dân toàn quốc sẽ do một Quốc dân đại hội bầu theo lối phổ thông đầu phiếu cử lên. Tiếp theo đó, Sắc lệnh số 39-SL ngày 26/9/1945 về thành lập Ủy ban dự thảo thể lệ cuộc Tổng tuyển cử; Sắc lệnh số 51-SL ngày 17/10/1945 quy định thể lệ cuộc Tổng tuyển cử phải thực hiện theo lối phổ thông đầu phiếu, bầu cử trực tiếp và bỏ phiếu kín; Sắc lệnh số 71-SL ngày 02/12/1945 bổ khuyết Điều 11 chương V của Sắc lệnh số 51-SL nhằm tạo điều kiện thuận lợi hơn cho người ứng cử đã được ban hành.

Công tác chuẩn bị cho Tổng tuyển cử diễn ra rất khẩn trương trong điều kiện thù trong, giặc ngoài; trong bối cảnh nền kinh tế, xã hội hết sức khó khăn, Việt Nam đang phải đối mặt với giặc đói, giặc dốt và giặc ngoại xâm. Để tổ chức Tổng tuyển cử, các ban bầu cử đã được thành lập tới tận làng xã do Ủy ban nhân dân các cấp trực tiếp đảm nhiệm. Nhiều người có tài, có đức xung phong ra ứng cử hoặc được quần chúng giới thiệu ra ứng cử. Danh sách cử tri và ứng cử viên được hoàn thành và niêm yết công khai. Quần chúng sôi nổi trao đổi, tranh luận, chất vấn nhằm lựa chọn được những người xứng đáng nhất làm đại diện cho mình.

Ngày 05/01/1946, một ngày trước khi diễn ra cuộc Tổng tuyển cử, trước hơn hai vạn đồng bào Thủ đô Hà Nội đang mít tinh ủng hộ cuộc bầu cử, trong Lời kêu gọi quốc dân đi bỏ phiếu, Chủ tịch Hồ Chí Minh tuyên bố: “Ngày mai, là một ngày vui sướng của đồng bào ta, vì ngày mai là ngày Tổng tuyển cử, vì ngày mai là một ngày đầu tiên trong lịch sử Việt Nam mà Nhân dân ta bắt đầu hưởng dụng quyền dân chủ của mình”².

Đáp lại lời kêu gọi thiêng liêng của Tổ quốc, bằng ý chí sắt đá của một dân tộc quyết tâm bảo vệ nền độc lập, tự do vừa giành được, toàn thể nhân dân Việt Nam từ miền xuôi đến miền ngược, từ miền Bắc đến miền Nam, từ nông thôn đến thành thị, không phân biệt gái trai, già trẻ đã dành trọn ngày lịch sử - ngày 06/01/1946: *Toàn dân đi bỏ phiếu bầu cử Quốc hội.*

Cuộc Tổng tuyển cử được tiến hành sôi nổi trên khắp cả nước dù trong bối cảnh các tỉnh phía Bắc phải đối phó với âm mưu phá hoại hết sức tinh vi và trắng trợn của kẻ thù, trong khi ở các tỉnh phía Nam, nhất là ở Nam Bộ, cuộc bầu cử diễn ra dưới bom đạn rất ác liệt của giặc Pháp. Ở Hà Nội đã có 91,95% cử tri của 74 khu nội thành và 118 làng ngoại thành đi bỏ phiếu trong không khí tràn đầy phấn khởi của ngày hội dân chủ.

Cuộc Tổng tuyển cử đầu tiên đã bầu được 333 đại biểu, trong đó có 57% số đại biểu thuộc các đảng phái khác nhau; 43% số đại biểu không đảng phái; 87% số đại biểu là công nhân, nông dân, chiến sĩ cách mạng; 10 đại biểu nữ và 34 đại biểu dân tộc thiểu số³. Trong thành phần của Quốc hội có đại biểu đại diện cho cả ba miền Bắc - Trung - Nam, các giới, từ những nhà cách mạng lão thành, thương gia, nhân sĩ trí thức và các nhà hoạt động văn hóa, đến đại biểu các thành phần tôn giáo, những người không đảng phái và các đảng phái chính trị.

Cuộc Tổng tuyển cử đầu tiên của Việt Nam năm 1946 được tiến hành theo nguyên

tắc dân chủ, tiến bộ nhất, đó là: phổ thông, bình đẳng, trực tiếp và bỏ phiếu kín đã hoàn toàn thắng lợi. Quốc hội đầu tiên của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ra đời. Thắng lợi đó là một mốc son đánh dấu bước phát triển nhảy vọt đầu tiên về thể chế dân chủ của nước Việt Nam.

Như vậy, thắng lợi của cuộc Tổng tuyển cử đã đánh dấu bước trưởng thành của Nhà nước cách mạng Việt Nam, mở ra thời kỳ mới của đất nước ta, khi có một Quốc hội, một Chính phủ thống nhất, một bản *Hiến pháp* tiến bộ và một hệ thống chính quyền hoàn toàn đầy đủ danh nghĩa về mặt pháp lý để đại diện cho Nhân dân Việt Nam về đối nội và đối ngoại. Cuộc bầu cử là căn cứ để khẳng định Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa có tính chất hợp pháp, dân chủ - Nhà nước của dân, do dân và vì dân, được quốc dân giao phó trọng trách điều hành đất nước, tổ chức toàn dân kháng chiến, kiến quốc, giải quyết mọi quan hệ của Việt Nam trên trường quốc tế.

Trong bối cảnh cách mạng Việt Nam còn nhiều khó khăn chồng chất, Nhân dân ta vừa thoát khỏi ách nô lệ nhưng Đảng ta và Chủ tịch Hồ Chí Minh vẫn quyết định tổ chức Tổng tuyển cử và cuộc Tổng tuyển cử thành công là một quyết định sáng suốt, kịp thời, nhạy bén chính trị và khoa học, thực tiễn sâu sắc. Thắng lợi đó đã khẳng định đường lối, chủ trương của Đảng ta là đúng đắn, sáng tạo, thể hiện khát vọng được độc lập, tự do của Nhân dân Việt Nam. Thắng lợi của cuộc Tổng tuyển cử đã khẳng định niềm tin tuyệt đối của Đảng và Chủ tịch Hồ Chí Minh vào tinh thần yêu nước của Nhân dân ta. Đồng thời, đó cũng là sự biểu thị khát vọng dân chủ của Nhân dân và sức mạnh của khối đại đoàn kết toàn dân tộc.

Thắng lợi của cuộc Tổng tuyển cử - như Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát biểu tại kỳ họp thứ nhất của Quốc hội đầu tiên, là: "... kết quả của sự hy sinh, tranh đấu của tổ tiên ta, nó là

kết quả của sự đoàn kết anh dũng phấn đấu của toàn thể đồng bào Việt Nam ta, sự đoàn kết của toàn thể đồng bào không kể già, trẻ, lớn, bé, gồm tất cả các tôn giáo, tất cả các dân tộc trên bờ cõi Việt Nam đoàn kết chặt chẽ thành một khối hy sinh không sợ nguy hiểm tranh lấy nền độc lập cho Tổ quốc"⁴.

Báo Cứu Quốc số 130 ra ngày 31/12/1945 đã đăng bài viết: "Về ý nghĩa tổng tuyển cử" của Bác Hồ. Trong đó, Người chỉ rõ quyền bầu cử, ứng cử: "... Trong Tổng tuyển cử, hễ là người muốn lo việc nước thì đều có quyền ứng cử, hễ là công dân thì đều có quyền đi bầu cử, không phân chia trai gái, giàu nghèo, tôn giáo, giai cấp, đảng phái, hễ là công dân Việt Nam thì đều có hai quyền đó"⁵.

2. Tổng tuyển cử năm 1946 - khẳng định quyết tâm xây dựng nền dân chủ

Sự ra đời của Quốc hội khóa I và cuộc Tổng tuyển cử đầu tiên của đất nước gắn liền với những bước ngoặt lịch sử vĩ đại của dân tộc ta. Sau khi nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ra đời, cùng với việc bảo vệ nền độc lập, tự do cho dân tộc, một trong những nhiệm vụ quan trọng hàng đầu là củng cố và tăng cường chính quyền.

Có thể nói, chính quyền nhà nước ở nước ta được xác lập ngay từ khi Chủ tịch Hồ Chí Minh đọc Tuyên ngôn độc lập khai sinh ra Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ngày 02/9/1945. Tuy vậy, Nhà nước đó, xét về mặt pháp lý lẫn phương diện tổ chức bộ máy, vẫn chưa phải là một nhà nước hoàn chỉnh. Vì trên thực tế, Nhà nước ta lúc đó mới chỉ có một bộ máy hành chính mang tính chất lâm thời. Để bảo đảm tính pháp lý và uy tín của Nhà nước trước toàn thể nhân dân và cộng đồng thế giới, mặc dù trong bối cảnh cực kỳ khó khăn, phức tạp, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ ra rằng, phải bầu ngay Quốc hội, càng sớm càng tốt.

Rõ ràng, thắng lợi của cuộc Tổng tuyển cử ngày 06/01/1946, bầu ra Quốc hội đầu

tiên của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa là thắng lợi từ tinh thần yêu nước của toàn thể nhân dân Việt Nam phấn đấu cho một quốc gia độc lập, thống nhất, vì cuộc sống hòa bình, tự do, hạnh phúc. Đó là thắng lợi của chế độ mới, của chính thể dân chủ cộng hòa lần đầu tiên được thiết lập trên đất nước ta. Đó còn là thắng lợi của đường lối cách mạng đúng đắn, của chính sách đại đoàn kết dân tộc của Đảng Cộng sản và Chủ tịch Hồ Chí Minh. Thắng lợi của cuộc Tổng tuyển cử đã chứng minh sự giác ngộ chính trị của các tầng lớp nhân dân - lần đầu tiên thực hiện quyền làm chủ đất nước và xã hội qua lá phiếu bầu ra những đại biểu của mình.

Tại kỳ họp đầu tiên của Quốc hội khóa I (ngày 02/3/1946), Chủ tịch Hồ Chí Minh thay mặt Chính phủ đề nghị Quốc hội mở rộng số đại biểu thêm 70 người không qua bầu cử, dành cho Đảng Việt Cách là 20 người và Đảng Việt Quốc là 50 người. Quốc hội đã thông qua đề nghị này để tỏ rõ sự đoàn kết toàn dân.

Quốc hội cũng thông qua Tuyên ngôn của Quốc hội. Tuyên ngôn của Quốc hội tuyên bố với quốc dân Việt Nam và nhân dân thế giới rằng: chủ quyền của nước Việt Nam độc lập thuộc về toàn thể nhân dân Việt Nam. Vận mệnh quốc gia Việt Nam là ở trong tay Quốc hội Việt Nam. Chính thể của nước Việt Nam là chính thể dân chủ cộng hòa, có nhiệm vụ bảo vệ tự do và mưu đồ hạnh phúc cho mọi tầng lớp nhân dân. Quốc hội đã bầu Ban Thường trực để thay mặt Quốc hội thực hiện nhiệm vụ của Quốc hội.

Thắng lợi của cuộc Tổng tuyển cử và của kỳ họp đầu tiên Quốc hội khóa I cho thấy sự trưởng thành và lớn mạnh của Nhà nước cách mạng Việt Nam. Thể thức bầu cử phổ thông đầu phiếu, trực tiếp và bí mật (bỏ phiếu kín) là thật sự dân chủ. Ngay từ buổi đầu mới hình thành, Quốc hội đã thực sự là cơ quan quyền lực của toàn thể quốc dân Việt Nam. Quốc hội đã cử ra Chính phủ

chính thức để thực hiện công việc điều hành đất nước. Đồng thời, thực hiện quyền lập pháp mà nhiệm vụ trọng tâm là soạn thảo *Hiến pháp*. Cơ quan hành pháp là Chính phủ do Quốc hội cử ra được tăng cường cả về chức năng, nhiệm vụ và cơ cấu tổ chức bộ máy. Đó là chính quyền được xây dựng trên cơ sở pháp lý vững chắc và được toàn thể quốc dân ủng hộ.

Sáng ngày 02/3/1946, gần 300 đại biểu đã tập trung tại Nhà hát lớn thành phố Hà Nội. Chính phủ lâm thời đã báo cáo trước Quốc hội về thắng lợi Tổng tuyển cử cũng như những việc Chính phủ liên hiệp lâm thời đảm nhận đã kết thúc trong thắng lợi. Quốc hội thảo luận Chính phủ liên hiệp kháng chiến, bầu Hồ Chí Minh làm Chủ tịch Chính phủ. Đây cũng là thành quả đầu tiên mà cuộc Tổng tuyển cử hướng tới - Chính phủ do quốc dân đại hội cử ra.

Theo yêu cầu của Chính phủ, Ban Thường trực Quốc hội đã triệu tập Quốc hội họp Kỳ thứ hai tại Thủ đô Hà Nội từ ngày 29/10/1946 - 09/11/1946. Một trong những nội dung quan trọng của Kỳ họp thứ hai là thảo luận thông qua bản *Hiến pháp*. Đây cũng là bước đi tất yếu của cuộc đấu tranh chính trị pháp lý tiếp diễn khi Chính phủ liên hiệp kháng chiến được thành lập.

Kỳ họp thứ hai Quốc hội khóa đầu thảo luận và thông qua bản *Hiến pháp* đầu tiên cũng rất sôi nổi, nhiều khác biệt nhưng cuối cùng đã đi đến thống nhất cao. Ngày 09/11/1946, Quốc hội đã biểu quyết thông qua *Hiến pháp* nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa với 240/242 đại biểu tán thành. Bản *Hiến pháp* đầu tiên của Nhà nước độc lập gồm 7 chương với 70 điều. Đây là bản *Hiến pháp* thời kỳ cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân, là nền tảng pháp lý xây dựng Nhà nước pháp quyền, xây dựng hệ thống pháp luật Việt Nam đầu tiên.

Trong bài phát biểu tại phiên bế mạc Kỳ họp thứ hai, Quốc hội khóa I, Hồ Chủ tịch

*Chín một năm đoàn kết công nông,
tranh đấu vì độc lập, tự do, Dân ngôn lân on Đảng
Bảy sáu xuân xây nền đắp móng,
phấn đấu giành ấm no, hạnh phúc, Đảng muôn thuở vì Dân.*

Lâm Bằng

khẳng định: “Sau khi nước nhà mới được tự do hơn 14 tháng, đã làm bản *Hiến pháp* đầu tiên trong lịch sử nước nhà. Bản *Hiến pháp* đó còn là một vết tích lịch sử *Hiến pháp* đầu tiên trong cõi Á đông này nữa. Bản *Hiến pháp* đó chưa hoàn toàn nhưng nó làm nên một hoàn cảnh thực tế. *Hiến pháp* đó tuyên bố với thế giới nước Việt Nam đã độc lập. *Hiến pháp* đó tuyên bố với thế giới biết dân tộc Việt Nam đã có mọi quyền tự do. *Hiến pháp* đó tuyên bố với thế giới: Phụ nữ Việt Nam đã đứng ngang hàng với đàn ông để được tự do của một quyền công dân. *Hiến pháp* đó nêu một tinh thần đoàn kết chặt chẽ giữa các dân tộc Việt Nam và một tinh thần liêm khiết, công bình của các giai cấp”⁶.

Kể từ cuộc Tổng tuyển cử đầu tiên năm 1946 đến nay, trải qua 14 nhiệm kỳ hoạt động, Quốc hội Việt Nam không ngừng trưởng thành, đã đạt được những thành tựu quan trọng trong hoạt động lập hiến, lập pháp, giám sát tối cao và quyết định các vấn đề quan trọng của đất nước, góp phần to lớn vào thành tựu chung của công cuộc đổi mới, nâng cao vai trò, vị thế của nước ta trên trường quốc tế.

Từ Quốc hội khóa I cho đến nay, Quốc hội đã ban hành 5 bản *Hiến pháp* (chưa kể các bản *Hiến pháp* sửa đổi, bổ sung): *Hiến pháp* năm 1946, *Hiến pháp* năm 1959, *Hiến pháp* năm 1980, *Hiến pháp* năm 1992 và *Hiến pháp* năm 2013, qua đó kế thừa và hoàn thiện Nhà nước của Nhân dân, do Nhân dân,

vì Nhân dân, phù hợp với yêu cầu, nhiệm vụ của đất nước trong từng giai đoạn lịch sử. Cùng với sự phát triển lớn mạnh của đất nước, trong 75 năm qua, nhiều đạo luật quan trọng cũng được Quốc hội ban hành, góp phần thể chế hóa quyền làm chủ của Nhân dân, thực hiện quản lý xã hội theo *Hiến pháp* và pháp luật.

Quốc hội khóa I ra đời và việc ban hành *Hiến pháp* năm 1946 là bước đi đầu tiên vững chắc của Nhà nước ta bắt nguồn từ niềm tin, sức mạnh của Nhân dân - Nhà nước pháp quyền, nhà nước của dân. Tiếp nối tư tưởng trọng dân, Đảng và Nhà nước ta tiếp tục kế thừa và phát huy nhằm mục tiêu xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của dân, do dân và vì dân, góp phần đặc lực trong thực hiện mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh□

Chú thích:

1, 2. Hồ Chí Minh. *Toàn tập. Tập 4*. H. NXB Chính trị quốc gia, 2011, tr. 7, 136.

3. *Tài liệu tuyên truyền về 75 năm Ngày Tổng tuyển cử đầu tiên bầu Quốc hội Việt Nam (06/01/1946 - 06/01/2021)*. <https://www.hcm-cpv.org.vn>, ngày 14/12/2020.

4. Hồ Chí Minh. *Toàn tập. Tập 4*. H. NXB Chính trị quốc gia, 1993, tr. 103.

5. *Bầu cử Quốc hội*. <https://quochoi.vn>, ngày 30/11/2015.

6. *Tổng tuyển cử - Dấu mốc lịch sử trong tiến trình xây dựng thể chế dân chủ cộng hòa*. <https://quochoi.vn>, ngày 07/01/2016.